

XIX – XX століття. Можливо, це пов'язано з новим рівнем розвитку людського самосвідомості, яке відображається в філософських пошуках.

Іменно в цей час, пройшовши довгий шлях роздумів про людину, філософія переходить на новий якісний рівень розуміння індивідуального.

Список використаних джерел

1. Гловер Едвард Фрейд или Юнг / Эдвард Гловер; [Пер. с англ. Е. А. Цыпина]. – СПб.: Гуманит. агентство «Акад. Проект», 1999. – 204 с.
2. Кембриджское руководство по аналитической психологии / [Под. ред. П. Янг–Айзендрат Т. Даусона. 2–е изд.]. – М.: Добросвет КДУ, 2007. – 467 с.
3. Юнг К. Г. Отношения между «Я» и бессознательным / К. Г. Юнг / К. Г. Юнг Очерки по аналитической психологии. – Мн.: ООО «Харвест», 2003. – 528 с.
4. Юнг К. Г. Происхождение архетипов коллективного бессознательного / К. Г. Юнг // Юнг Карл Густав Психика: структура и динамика; [пер. А. А. Спектор; науч. ред. пер. М. В. Маришчук]. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. – 416 с.
5. Юнг К. Г. Психологические типы / К. Г. Юнг; [пер. С. Лорие]. – Мн.: ООО «Харвест», 2003. – 498 с.
6. Юнг К. Г. Психология бессознательного / К. Г. Юнг; [пер. с англ.]. – М.: «Когито–Центр», 2006. – 352 с.
7. Юнг К. Г. Сознание, бессознательное и индивидуация / К. Г. Юнг // Юнг Карл Густав Психика: структура и динамика / К. Г. Юнг; [пер. А. А. Спектор; науч. ред. пер. М. В. Маришчук]. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. – 416 с.
8. Юнг К. Г. Тавистокские лекции. Аналитическая психология: теория и практика / К. Г. Юнг // К. Г. Юнг Очерки по аналитической психологии. – Мн.: ООО «Харвест», 2003. – 528 с.
9. Юнг К. Г. Эон / К. Г. Юнг; [пер. с нем. М. А. Собоуцкого]. – М.: АСТ; Москва, 2009. – 411 с.
10. Юнг К. Г. О психологии бессознательного / К. Г. Юнг // К. Г. Юнг Очерки по аналитической психологии. – Мн.: ООО «Харвест», 2003. – 528 с.

References

1. Glover Ehdvard Frejd ili Yung / Ehdvard Glover; [Per. s angl. E. A. Cyryna]. – SPb: Gumanit. agentstvo «Akad. Proekt», 1999. – 204 s.
2. Kembriđzhskoe rukovodstvo po analiticheskoj psihologii / [Pod. red. P. Yang–Ajzendrat T. Dausona. 2–e izd]. – M.: Dobrosvet KDU, 2007. – 467 s.
3. Yung K. G. Otnosheniya mezhd «Ya» i bessoznatel'ny'm / K. G. Yung / K. G. Yung Ocherki po analiticheskoj psihologii. – Mn.: ООО «Harvest», 2003. – 528 s.
4. Yung K. G. Proiskhozhdenie arhetipov kollektivnogo bessoznatel'nogo / K. G. Yung // Yung Karl Gustav Psihika: struktura i dinamika; [per. A. A. Spektor; nauch. red. per. M. V. Marishchuk]. – M.: АСТ; Мн.: Harvest, 2005. – 416 s.
5. Yung K. G. Psihologicheskie tipy / K. G. Yung; [per. S. Lorie]. – Mn.: ООО «Harvest», 2003. – 498 s.
6. Yung K. G. Psihologiya bessoznatel'nogo / K. G. Yung; [per. s angl.]. – M.: «Kogito–Centr», 2006. – 352 s.
7. Yung K. G. Soznanie, bessoznatel'noe i individualiatsiya / K. G. Yung // Yung Karl Gustav Psihika: struktura i dinamika / K. G. Yung; [per. A. A. Spektor; nauch. red. per. M. V. Marishchuk]. – M.: АСТ; Мн.: Harvest, 2005. – 416 s.
8. Yung K. G. Tavistokskie lekcii. Analiticheskaya psihologiya: teoriya i praktika / K. G. Yung // K. G. Yung Ocherki po analiticheskoj psihologii. – Mn.: ООО «Harvest», 2003. – 528 s.
9. Yung K. G. Ehon / K. G. Yung; [per. s nem. M. A. Sobuckogo]. – M.: АСТ; Moskva, 2009. – 411 s.
10. Yung K. G. O psihologii bessoznatel'nogo / K. G. Yung // K. G. Yung Ocherki po analiticheskoj psihologii. – Mn.: ООО «Harvest», 2003. – 528 s.

Korobkina T. V., Ph.D. in Philosophy, Associate Professor Department of Philosophy, Kharkiv National University of Radio electronics (Ukraine, Kharkiv), tankorobkina@mail.ru

C. G. Jung's Anthropology of the Unconscious

This study is an attempt to understand the concept of the unconscious in the philosophical and anthropological concept of C. G. Jung. The author emphasizes the fact that, according to the scientist, the unconscious features of personality are often quite important for it. Personal Unconscious is not a static and dynamic

structure. Unlike to the personal unconscious, the structural components of collective unconscious, i.e. the archetypes are universal, as the «action» in the psyche of every person and of all humanity. The unconscious is the area of the psyche, which is not only connected to the personal experience of the individual but also due to heredity and human being. It must be admitted that C. G. Jung's anthropological concept is largely determined by his era and comes out in other philosophical trends of the XIX–XX centuries.

Keywords: unconscious, anthropology, personality, «Ego», archetypes, philosophical and anthropological concept, psyche.

Korobkina T. V., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Харківський національний університет радіоелектроніки (Україна, Харків), tankorobkina@mail.ru

Антропология несвідомого К. Г. Юнга

Ця дослідження є спробою осмислення поняття несвідомого у філософсько-антропологічній концепції К. Г. Юнга. Автор статті підкреслює той факт що, на думку ученого, несвідомі властивості особи найчастіше мають для неї вирішальне значення. Особисте несвідоме є не статичною, а динамічною структурою. На відміну від особистого несвідомого, структурні компоненти колективного несвідомого – архетипи, універсальні, оскільки «діють» в психіці кожної людини і усього людства. Несвідоме це область психіки, яка не лише пов'язана з особистим свідомом індивіда, але і обумовлена спадковістю і приналежністю до людського роду. Важливо відмітити, що антропологічна концепція К. Г. Юнга, багато в чому визначається своєю епохою і перекликається з іншими філософськими напрямками XIX – XX століття.

Ключові слова: несвідоме, антропология, особистість, «Его», архетипи, філософсько-антропологічна концепція, психіка.

* * *

УДК 316.3 : 342.2 (092)

Гринчук М. Л., аспірантка кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), marina-grinchuk@mail.ru

ДЕРЖАВОТВОРЧА РОЛЬ СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІОСОФСЬКИХ ІДЕЙ В. АНТОНОВИЧА

В даній статті висвітлюються проблеми становлення державотворення України, які пов'язані з сучасною проблематикою державності України. В. Антонович своєю діяльністю формував українську національну свідомість в останніх десятиліттях в XIX ст., являючись складовою частиною українського національного руху цієї доби. В. Антонович відкрив українство і став українцем, після того як відшукав демократичний світогляд і став демократом.

Ключові слова: Україна, державотворення, народ, нація, національність, державність, національна ідея.

Розвиток сучасної української національної держави супроводжується детальним вивченням процесу становлення державотворення. Українське державотворення має свої характерні ознаки. Шлях українського народу щодо розвитку своєї державності й формування та становлення суспільно-політичних інститутів, організації влади й управління є індивідуально-конкретний та показовий.

Історія українського державотворення має не просто особливості, воно переплетено з державотворенням багатьох наших сусідів. Можна засвідчити, що наші співвітчизники зробили вагомий внесок у державотворення інших держав світу, будучи долучені як еліта (духовна, церковна, науково-освітня, військова, економічна та управлінська) до їх формування, становлення та розвитку.

Вагомий внесок у розвиток державотворення вніс В. Антонович, він належить до покоління філософів, які досліджують духовності народу через роль інтелектуальної і політичної еліти. В добу романтизму виникло протистояння між нацією її політичною надбудовою. В. Антонович підкреслює, що український народ втілює у собі принцип широкого демократизму і признання різного політичного права задля кожної

одиниці суспільства. Кожен народ у своєму політичному житті має власну йому провідну ідею, яка залежить від антропологічних, расових, територіальних, історичних, культурних причин.

Л. Деленчук говорить, що «вихідною тезою філософського осмислення української ідеї у межах романтизму було уявлення про індивідуальність українського народу, визначену його природженими духовними якостями, насамперед винятковим, порівняно із сусідами, прагнення до волі й рівності [10, с. 332].

А. Бичко зазначає, що ідея романтичного націоналізму найповніше втілена у понятті «народна душа», «національний геній», сформульованому у низці праць таких письменників, як лорд Шефтсбері, Монтеске, Руссо, що завершується у Гегелівській філософії історії – «Германський дух – є духом нового світу, мета якого полягає у здійсненні абсолютної істини як нескінченного самовизначення свободи, тієї свободи, змістом якої є сама її абсолютна форма. Призначення германських народів у тому, щоб були носіями християнського принципу. Принцип духовної свободи, принцип примирення був закладений у простодушних, ще не просвічених, душах германських народів, і на них було покладено завдання не тільки приймати поняття істинної свободи за релігійну субстанцію при служінні світовому духові, а й вільно творити в світі, виходячи з суб'єктивної самосвідомості» [9, с. 147–148].

Українцям вдалося перетворитися у модерну націю у винятково несприятливих обставинах. Український народ перебували у меншості серед населення найбільших міст й індустріальних центрів. Їхня національно свідомо еліта була дуже малочисельною і переважно культурницького спрямування і не могла успішно виконувати роль національного проводу через брак політичного та господарського досвіду. Якщо додати до того, майже абсолютну незацікавленість найбільших світових держав українською справою, то стає зовсім не зрозумілим, як наприкінці ХХ ст. українцям вдалося проголосити свою політичну самостійність й утворити життєздатну та досить стабільну державу.

Народ як суб'єкт суспільно-історичного процесу визначається через поняття субстанції як першооснови та рушійної сили всього існуючого. Відповідно народ становить основу і рушійну силу суспільно-історичного процесу. Це означає, що народ активно використовує і переробляє природний матеріал з метою створення матеріальних та духовних умов своєї життєдіяльності. Народ як етнічна спільнота ставить до інших етнічних спільнот як до суб'єктів, тобто поважає їх і рахується з ними як подібними до себе.

Визначення етнографічності складу українського народу ґрунтується на розумінні істориком природи нації і теорії про нації, серед яких він вказує на два варіанти. Один, якого дотримуються здебільшого у централістичних державах, трактує народність (тобто націю) як те, що становить державу, це – державно-національна теорія. Інший – етнографічна теорія, яка стверджує, що всяка група людей, яка складає єдиний тип, творить націю, тобто остання «виробляється самою природою, а не державою». Для свого розвитку «кожна етнографічна одиниця вимагає, щоб їй дали право на існування власної культури, щоб у державному законодавстві забезпечено їй усі права та по трєби» [10, с. 337].

С. Кримський зазначає, що нація має такі ж «індивідуальні риси, які особа», демонструє свою «індивідуальну неповторність», бо «сама є історичною особистістю» [6, с. 8]

І. Лисяка-Рудницький, пише «...нація постали пізніше, як народи. України щодо цього не становить винятку. Початків формування української нації треба шукати шойно в Київській Русі (чи, точніше, в період розпаду Київської держави), себто небагато століть після сформування українського народного (етнічного) колективу. Але нація, що викристалізувалася в Галицько-Волинському Королівстві та Великому Князівстві Литовському, загибає після Люблинської унії. Вдруге бачимо це явище на переломі XII та XIV століть, після ліквідації решток автономних установ козацької України. Себто українська нація вже двічі вмирала й двічі відроджувалося наново» [7, с. 18].

М. Бойчук у своїй книзі «Демократія як народовладдя...» сказав, що до ХХ століття український народ практично не мав тривалих періодів розвитку власної держави, що, як показує свідомо практика, є не єдиною, але необхідною умовою для демократичного поступу... Незважаючи на несприятливі історичні умови й відставання України від світових здобутків демократії, у переломні періоди історії, часи національного відродження та політичного піднесення українське суспільство засвоювало, розвивалося, а часом і застосовувало на практиці демократичні ідеї епохи. Український народ виявив самободолубність, повагу до людської гідності, тобто мав ознаки демократизму. Він ніколи не відрікався від своєї спорідненості з вільним світом і прагнення активної політичної творчості в контексті прогресу [7, с. 41–42].

Всупереч обставин розвитку, українці, не маючи власної політичної держави, змогли зберегти мову, культуру і ментальну неповторність. Насамперед В. Антонович робить спробу спростувати основну тезу стосовно заборони української мови: малоросійської мови не існує – це лише говір загальноросійської мови і витівка створити малоросійську літературу, яка не має майбутнього. Позиція вченого у цьому питанні однозначна. Вона полягає у тому, що визначення малоросійської мови чи то наріччям, чи то діалектом є компетенцією філологів-спеціалістів. А ось те, що цим говором розмовляють мільйони – факт безсумнівний. Більше того, викоренення рідинної мови із школи, церкви і навіть із книг, на думку Антоновича, тягне за собою гальмівні процеси у розвитку народу: швидко втрачаються набуті у школі знання, проростає байдужість до культурного життя. Не витримує критики і положення про те, що створення літературних творів на, так би мовити, неіснуючій мові викликає свого роду побоювання. Якби навіть і припустити такий стан речей, коли твори не знайшли би свого читача, то збитки від такої діяльності мав би насамперед автор, і власне у такому сенсі не потрібно застосовувати будь-які заборонні заходи, переконаний вчений [1, с. 33–39]

В. Антонович був творцем української соборності, оскільки розробив і висунув ідею польсько-українського порозуміння для здійснення російсько-українського ідейно-політичного й культурного розмежування. Йому ж фактично належить ідея Галичини – українського П'ємонту – з метою створення на півдастрійській Україні інкубатора для формування спільних культурних атрибутів нації: мови, літератури, науки.

В. Антонович наголошує у своїх працях, що, український народ на противагу їх державності виробив ідею (ідеал) «народоправства», «громадівства», демократизму й у всі періоди своєї історії відстоював саме ці свої ідеали, задовольняючись приєднанням до інших держав (у кращому випадку – на правах автономності) [8, с. 18–32]. Зокрема, Запорізька Січ була для вченого осередком народного ідеалу громадського, демократичного рівноправного ладу [3, с. 194]. В. Антонович сприймав ідейні цінності запорізького козацтва як духовне першоджерело світогляду українського народолюбства [11, с. 38], а, досліджуючи прояви національної вдачі в історичному житті народів, прийшов до переконання, що кожна нація має якусь свою провідну ідею, що тягнеться впродовж цілої історії, часто зовсім несвідомо [2, с. 90–91]. При цьому історик розвивав власну ідею про церковно-релігійні корені українства та велике значення для українців віри та православної церкви.

Ідея В. Антоновича щодо будівництва надкласового українського суспільства стала значним внеском в українську суспільну думку. Ця ідея передбачала всестановність українського суспільства, яке б складалося як із селянства, так і заможних верств та негативізм щодо радикальних течій у громадському русі.

Для української філософської думки, яка нині знаходиться на етапі з'ясування власних традицій, історичної тягlosti напрямів, стилів і способів філософування, звернення до проблеми національної ідеї є, вочевидь, необхідним моментом самовизначення. Для неї особливо важливо сьогодні ввести те специфічне, що є в досвіді культурної спільноти, в традицію і метакомунікацію ширшого культурного ареалу (цивілізації), у межах якого дана спільнота конституїрована. Потребою вважаємо сполучення досвіду української національної рефлексії з європейською раціональною методою філософського дослідження.

Державотворча воля українського народу, що проявилася вже в козацько-гетьманський період, розвивалася одночасно з національним самоусвідомленням. Хоч значний націєтворчий потенціал держави не міг бути реалізованим у силу об'єктивних причин (гетьманська держава була знищена), проте ідеологія козацтва як найбільш активної, впливової та чи не найбільш організованої частини українського соціуму періоду XVI–XVIII століть ще тривалий час зберігалася в підсвідомості українського народу [12, с. 220–221].

Н. Хамітов простежує в сучасній філософсько-українській думці проблему національної ідеї, де визначає, «міркуючи про можливість національної ідеї до появи національної інтелігенції, можна сказати, що пізнавати та ідеалізувати можна вже щось існує. Якщо ж пізнається не ідея нації, а її буття, то все одно у цьому бутті знаходиться спрямованість, яка може бути названа його ідеєю. Все це дає можливість розглядати національну ідею не лише як гносеологічний та ідеологічний, а й як онтологічний феномен» [13, с. 149].

За висновками В. Антоновича, провідною ідеєю українського народу є «принцип широкого демократизму», польського – «принцип аристократизму», або «шляхетської демократії» (демократії для шляхти), російського – «принцип авторитету державної влади», «абсолютизм». «Грунтовні інстинкти» росіян вимагають царського правління, поляків – панського, українців –

загальнонародного («вічевого»). Кожен європейський народ по-своєму тяжіє до демократії, але, може лише один – українці є, за Антоновичем, власне народом-демократом за своєю етнонаціональною істотою, зазначає В. Білодід [10, с. 360].

Українські демократичні ідеї – не єдині тенденції української національної свідомості. Вони щільно переплетані із певних соціальним несупротивом, покірливістю, прагнення стабільності та сильного ладу – характеристиками східної людини [5, с. 42].

В. Антонович вважав, що одним з важливіших проявів національного світогляду (національної ментальності) українців є, тісно пов'язана з їх демократизмом, недержавність, про яку докладно йшлося раніше. Історик пов'язував її з самою істотою українського етносу («етнографічного типу»), а історичні прояви байдужості до політичного усамостійнення України-Русі розглядав як результат дії ансамблю якостей українства, несумісних (або дуже мало сумісних) з державністю як такою. При цьому, може найвідповідальнішим у цьому ансамблі за недержавність була – наскільки можна зрозуміти Антоновича, – якраз глибинна демократичність українців. Не заглиблюючись в утаємничені глибини українського «національного типу» (для цього й понині все ще не розроблено надійного методологічного інструментарію), історик використовував евристичні можливості порівняльного методу. Антоновичу було цілком зрозуміло, що українці в цьому відношенні є протилежністю росіян: наскільки вони, за «етнографічним типом», державники, настільки українці – недержавний. Це узгоджувалося з особливостями національних світоглядів цих народів. Щирий демократизм українців і авторитаризм держави (зокрема, російської) взаємовиключали один одного. І якщо синонімом українця є «народна людина», то, очевидно, синонімом української держави мала б бути відповідно «загальнонародна держава». Лише вона відповідала б національній «вдачі», духу українського народу [4, с. 223].

Сучасна Україна є спадкоємиця попередніх поколінь, що мешкали на її теренах. Свідченням цього є те, зазначає В. Антонович, що ці традиції визначають суспільну й філософську духовно складову громадянського суспільства. Автор досліджує державотворчі ідеї у політичній думці доби гетьманщини (друга половина XVI–XVIII століть), періодизацію доби гетьманщини, у контексті котрої аналізуються ідеї державності, державницькі погляди релігійного протистояння, а також ідеї національної державності доби гетьманщини, зокрема ідеї державності козацьких національно-визвольних повстань, ідеї незалежності та автономності у поглядах гетьманів Козацької держави, особливості державотворчих ідей у добу руйнації гетьманщини. Уявлення В. Антоновича в його дослідженнях сприяли розвитку державотворчих ідей, що містяться у політико-правових документах антропоцентричного спрямування доби Відродження; працях, котрі постали у процесі релігійно-богословської дискусії та репрезентували її політичну складову; документах Козацької держави, котрі представляють її становлення, розвиток і занепад.

Друга половина XIX ст. і до сьогодні поступово набирає обертів чітко виявлений період дослідження проблеми формування ідеології державотворення. У державотворчій думці поступово стверджуються

демократичні цінності й ідеали, формується модель демократії як цивілізованої форми організації державно-політичної життєдіяльності сучасного суспільства, створюються концепції для духовного забезпечення розбудови відповідного типу державності. Існуючий в соціальній реальності взаємозв'язок між індивідуальними та суспільними інтересами зумовлює в зазначений час становлення й суперництво класичної і некласичної кратологічних парадигм. Поряд з осмисленням державотворчого сутнісного аспекту ідеології державотворення відбувається осягнення й ідеологічного. Якщо протягом ХХ ст. для репрезентантів філософських і суспільствознавчих концепцій Заходу в осмисленні ідеологічного явища була характерна загалом орієнтація на нижчий, буденний рівень суспільної свідомості, то для представників вітчизняної, радянської філософії і науки, суспільної думки країн соціалістичної співдружності – на вищий, теоретичний рівень даної свідомості. Наприкінці минулого сторіччя необхідність розбудови незалежної української держави детермінує активізацію відповідних дослідницьких напрямів у вітчизняній науці й філософії пострадянської доби. Наявність традиційних філософських і наукових трендів – домінування марксистського підходу до осмислення держави й державотворення, а також орієнтація в осмисленні ідеологічного явища на вищий, теоретичний рівень суспільної свідомості, підводить вітчизняну суспільствознавчу, соціально-філософську державотворчу думку до усвідомлення цілісності того різновиду позначеного феномена, що нас цікавить, і, відповідно, постановки проблеми ідеології державотворення.

Серцевиною проблемного поля означеної ідеології є проблема її формування. Ефективне розв'язання дозволить виробити чіткий алгоритм впорядкування проблематики державотворчого ідеологічного явища в умовах суспільства, що трансформується (сучасного українського суспільства).

Список використаних джерел

1. Антонович В. «Записка в справі обмежень української мови» // Записки Українського наукового товариства в Києві. / В. Антонович – К.: – Кн. 3. 1908.
2. Антонович В. Б. Три національні типи народні // Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори / В. Б. Антонович. – Київ : Либідь, 1995. – 816 с.
3. Антонович В. Про козацькі часи на Україні / В. Антонович. – Київ : Дніпро, 1991. – 238 с.
4. Білодіди В. Історіографія української етноментальності: В.Б. Антоновича: Історіографічні нариси / В. Білодіди – К.: «Вища школа», 2014. – 335с.
5. Бойчук М.А. Демократія як народовлашля: становлення та розвиток в Україні в період утвердження незалежності: наук. вид./ М. А. Бойчук. – К.: Генеза, 2012. – 240с.
6. Кримський С. За клики духовності ХХІ століття. / С. Кримський – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003.
7. Лисяк-Рудницький І. Формування українського народу й нації / І. Лисяк-Рудницький // Історичне есе Т.1– К.: Основа, 1994.
8. Мельник Л. В. Антонович про проблему державності в українській історії (в інтерпретаціях істориків ХХ століття) / Л. В. Мельник // Академія пам'яті професора Володимира Антоновича: доповіді та матеріали (Київ, 16–18 берез. 1993 р.). – Київ: Ін-т укр. археографії АН України, 1994.
9. Михальниченко М., Скотний В., Бичко А. Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку. / Антонович В. Михальниченко, В. Скотний, А. Бичко – Київ–Дрогобич: Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. – 244с.
10. Попович М. Проблеми теорії ментальності / М. Попович – К.: «Наукова думка», 2006. – 408с.

11. Світленко С. І. Суспільний рух на Катеринославщині у 50–80 роках ХІХ століття: монографія / С. І. Світленко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровськ. нац. ун-ту, 2006. – 268 с.

12. Ситник О. М. Становлення ідеології: український аспект / О. М. Ситник. – Донецьк: «Книга» 2009. – 244 с.

13. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ / Н. Хамітов, С. Крилова – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264.с

References

1. Antonovych V. «Zapyska v spravi obmezhen' ukrayins'koyi movy» // Zapysky Ukrayins'koho naukovohto tovarystvav Kyuevi. / V. Antonovych – K.: – Kn. 3. 1908.
2. Antonovych V. B. Try natsional'ni typy narodni // Moya spovid'. Vybrani istorychni ta publitsystychni tvory / V. B. Antonovych. – Kyuyiv : Lybid', 1995. – 816 s.
3. Antonovych V. Pro kozats'ki chasy na Ukrayini / V. Antonovych. – Kyuyiv : Dnipro, 1991. – 238 s.
4. Bilodidi V. Istoriografiya ukrayins'koyi etnomental'nosti: V.B. Antonovycha: Istoriograficheski narisy / V. Bilodidi – K.: «Vyshcha shkola», 2014. – 335s.
5. Boychuk M.A. Demokratiya yak narodovlallya: stanovlennya ta rozvytok v Ukrayini v period utverdzhennya nezalezhnosti: nauk. vyd./ M. A. Boychuk. – K.: Heneza, 2012. – 240s.
6. Kryms'kyy S. Za klyky dukhovnosti KhKhI stolittya. / S. Kryms'kyy – K.: Vyd. dim «KM Akademiya», 2003.
7. Lysyak-Rudnyts'kyy I. Formuvannya ukrayins'koho narodu y natsiyi / I. Lysyak-Rudnyts'kyy // Istorychne ese T.1– K.: Osnova, 1994.
8. Mel'nyk L. V. Antonovych pro problemu derzhavnosti v ukrayins'kiy istoriyi (v interpretatsiyakh istorykiv KhKhI stolittya) / L. V. Mel'nyk // Akademiya pam'yati profesora Volodymyra Antonovycha: dopovidi ta materialy (Kyuyiv, 16–18 berez. 1993 r.). – Kyuyiv: In-t ukr. arkhoehrafii AN Ukrayiny, 1994.
9. Mykhal'nychenko M., Skotnyy V., Bychko A. Dukhovne zhyttya ukrayins'koho suspil'stva: teoretyko-metodolohichni ta ontolohichni problemy rozvytku. / Antonovych V. Mykhal'nychenko, V. Skotnyy, A. Bychko – Kyuyiv–Drohobych: Informatsiyno-redaktsiynyy viddil DDPUI im. Ivana Franka, 2009. – 244s.
10. Popovych M. Problemy teoriyi mental'nosti / M. Popovych – K.: «Naukova dumka», 2006. – 408s.
11. Svitlenko S. I. Suspil'nyy rukh na Katerynoslavshchyni u 50–80 rokakh KhKhI stolittya: monografiya / S. I. Svitlenko. – Dnipropetrovs'k: Vyd-vo Dnipropetrovs'k. nats. un-tu, 2006. – 268 s.
12. Sytnyk O. M. Stanovlennya ideolohiyi: ukrayins'kyy aspekt / O. M. Sytnyk. – Donets'k: «Knyha» 2009. – 244 s.
13. Khamitov N., Krylova S. Filososf'skyy slovnyk. Lyudyna i svit / N. Khamitov, S. Krylova – K.: KNT, Tsentr navchal'noyi literatury, 2007. – 264.s

Grinchuk M. L., graduate student of the Department of Social Philosophy and Philosophy of Education, the National Pedagogical University M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), marina-grinchuk@mail.ru

The state-establishing role of society at the context of historiosophical ideas of V. Antonovych

The article deals with the problems of Ukrainian state-establishing which are associated with the modern problematic of Ukrainian statehood. V. Antonovych was an active former of national mentality at the last decades of XIX century. He was a member of Ukrainian national movement. Mentioned author uncovered Ukrainianness and become a democrat.

Keywords: Ukraine, state-establishing, people, nation, nationality, statehood, national idea.

Гринчук М. Л., аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), marina-grinchuk@mail.ru

Государственно роль общества контексте историсофских идей В. Антоновича

В данной статье освещаются проблемы становления государства Украины, связанные с современной проблематикой государственности Украины. В. Антонович своей деятельностью формировал украинское национальное сознание в последних десятилетиях XIX в., являясь составной частью украинского национального движения этого периода. В. Антонович открыл украинство и стал украинцем, после того как нашел демократическое мировоззрение и стал демократом.

Ключевые слова: Украина, государства, народ, нация, национальность, государственность, национальная идея.

* * *